

Süleyman Askerî Bey: Teşkilat-ı Mahsusa'nın İlk Başkanı

Süleyman Tekir

İstanbul, Kronik Yayınları, 2022, 345 sayfa, ISBN: 978-625-8431-87-2.

Samet YILDIZ*

İttihat ve Terakki, üzerinde hâlen sisli bulutlar dolaşan tarihî bir cemiyettir. Devletin en ucunda bulunan sınırlarına dahi sirayet etmiş olan cemiyet, kendisine ve davasına hizmet edecek şahısları önemli mevkilere getirmiştir. Devlet kanadından toplum nezdinde kıymeti haiz sivil vatandaşlara kadar otorite sahibi olan İttihatçılar, bu gücü, istihbarat faaliyetleri sayesinde elde etmişlerdir. Öyle ki, bu faaliyetler neticesinde, savaşlarda önemli kazanımlar elde edilmiştir. Böylesine ciddi bir istihbarat ağının içerisinde bulunan bazı simalar ise, tarihin unutamayacağı derecede ön plana çıkmıştır. Nitekim Teşkilât-ı Mahsusa'nın ilk başkanı olması hasebiyle Türk istihbarat tarihinde önemli bir mevkiyi işgal eden Süleyman Askerî Bey, zikredilen simalar arasında bulunmaktadır. Gerek istihbaratçılığı ve teşkilatçı yapısıyla ve gerekse I. Cihan Harbi sürecindeki faaliyetleriyle tarihçilerin ilgisini çeken Askerî Bey, pek çok esere konu olmuştur. Nitekim Süleyman Tekir tarafından kaleme alınan *Süleyman Askerî Bey: Teşkilat-ı Mahsusa'nın İlk Başkanı* isimli eser de, bu eserler arasında kendisine yer bulmuş ve çalışmamıza konu olmuştur.

Süleyman Tekir'in çalışması, giriş mahiyetindeki kısa bölümler ve sonuç haricinde beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş mahiyetindeki bölümlerde (s. 15-27) kitabın yazılış hikâyesi anlatılmış ve kitapta kullanılan kaynaklar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Akabinde "Süleyman Askerî Bey Aslında Kimdir?" başlığını taşıyan, kısa bir bölüme (s. 29-40) geçilmiştir. Bu kısımda, Süleyman Askerî Bey'in ailevi bilgileri ve kariyeri hakkında bilgi verilmiştir. Örneğin; adının, dedesi Süleyman

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, sametyildiz.iletisim@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4098-2718

Zeynelabidin Efendi'den geldiği; babasının *mirliva* rütbesine kadar yükselmiş bir subay olduğu; “Askerî” adının bir aile ismi olduğu ve ailesinin uzun müddettir asker yetiştirdiği gerekçesiyle bu isimle anıldığı gibi bilgiler, burada paylaşılmıştır. Böylece, kitaba konu olan tarihî şahsiyet ve onun hayatını şekillendiren ortam hakkında genel bir çerçeve çizilmiştir.

Okuyucuyu konuya hazırlayan “Giriş” kısmının akabinde, kitabın asıl mevzusuna geçilmiştir. “İttihatçılık” başlığıyla başlayan birinci bölüm (s. 41-73), Askerî Bey'in eğitim hayatı ile İttihat ve Terakki'yle tanışmasını konu edinmektedir. Bu kısımda, daha önceki sayfalarda verilmiş birtakım bilgiler (ailevî vs.) tekerrür etmektedir ki bu, oldukça tabiidir. Askerî Bey'in eğitim bilgileri; not dökümleri ve mezun olduğuna dair şehâdetnâme; askerî okul sıralarındaki durumuna ve sosyal ilişkilerine yönelik tespitler ise, daha önce verilmiş olan bilgilere ilave edilmiştir. Müellif, zikredilen bilgileri verdikten hemen sonra, Askerî Bey'in kurmaylığı hususunda var olan ihtilafli meseleye dâhil olmuştur. Mesleğe *mümtaz yüzbaşı* rütbesiyle başladığını ve bu sınıftan emekli edildiğini açıklayan müellif, kısa süreli emeklilik hayatının ardından mesleğine geri dönen (1914) Süleyman Askerî'nin “Erkân-ı Harp” ünvanıyla anıldığını ifade eder (s. 44, 46).

Süleyman Askerî Bey hakkındaki ihtilafa değindikten sonra, askerlik kariyeri ve İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) ile olan bağları hususlarına temas edilmiştir. Süleyman Bey'in ilk görev yerinin İzmir olduğu; ailesinin Afyonkarahisar'a taşındığı; babasının vefatının ardından mirasın aile fertleri arasında nasıl paylaşıldığı; okul yıllarında tanıştığı İTC'nin, İzmir'de güçlenmesine nasıl katkı sağladığı gibi bahisler, peşi sıra ele alınmıştır. Amcası Cemil Paşa'nın da telkin ve tavsiyeleriyle İTC'deki faaliyetini artıran Askerî Bey'in, İzmir'deki pek çok askeri, cemiyete üye yaptığı üzerinde durulmuştur. Bunlara ilave olarak, bir falcıyla yaşanan gayet ilginç bir anekdot da paylaşılmıştır. Müellifin Ömer Seyfeddin'den naklettiği anekdota göre; Askerî Bey, İzmir'de iken bir falcıyla görüşmüş ve falcı, “*kendisinin intihar edeceğini*” söylemiştir (s. 52).

Sultan II. Abdülhamid, Makedonya'da yaşanan hareketli süreci bastırmak üzere harekete geçmişti. Şemsi Paşa ve Osman Paşa gibi önemli devlet adamlarını bölgeye göndermesi, harekete geçtiğinin bir göstergesiydi. Nitekim zikredilen paşalar, İttihatçıların suikastlarına maruz kalacaklar ve Şemsi Paşa, uğradığı suikast neticesinde hayatını kaybedecektir. Bu hususlar hakkında bilgi verilmesinden (s. 55-68) sonra, Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesi ve Süleyman Askerî Bey'in Bağdat görevi bahislerine değinilmiştir.

Kitabın ikinci bölümü, Trablusgarp Harbi'ne ve Süleyman Askerî Bey'in buradaki rolüne odaklanmıştır. İtalyanların bölgeye yönelik tasavvurlarına; Osmanlı'nın Trablusgarp'ta bulundurduğu güce; dönemin sadrazamı Hakkı Paşa'nın umursamaz hâllerine; Osmanlıların bölgeye ordu gönderememesi ve gönüllü Türk subaylarının gizli yollardan Trablusgarp'a gelmeleri bahislerine temas edilmiştir (s. 75-79). Hemen ardından, eserin ana konusu olması hasebiyle, Süleyman Askerî Bey'in Trablusgarp yolculuğuna yönelik ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Askerî Bey'in Trablusgarp yolculuğu hakkında fazla bilgi olmadığına dikkat çeken müellif, Askerî Bey'i “*karanlıkta kalan yön*

ve simalardan birisi” olarak zikretmektedir (s. 79). O tarihlerde Bağdat’ta görev yapan Süleyman Askerî -bölgedeki pek çok Osmanlı subayı gibi- gönüllü olarak Trablusgarp’a gitme girişiminde bulundu. Çabası üzerine savaşa dâhil olmayı başaran Askerî Bey, müşkül şartlar içerisinde vatan müdafaasına katılmıştı. Müellif, Süleyman Askerî Bey gibi pek çok subayın Erkân-ı Harbiye’den maddî destek almaksızın yola çıktığını ve kılıç, kıyafet vb. şahsî varlığını satmak suretiyle yolluk temin ettiğini ifade etmektedir (s. 80). El-Ezher talebesi şeklinde yola koyulan Askerî Bey ve beraberindeki arkadaşları, yakalanma tehlikesi geçirmiş ve birçok anı biriktirmişlerdir. Anılar arasında, bölgedeki Arapların kendilerine karşı takındıkları tavırlar önemli bir yer tutmuştur. Bu noktada, arşiv vesikasından aktarılan ifadeleri paylaşmamız uygun düşecektir (s. 88-89):

“Kuzu kesmek istedik. İki aylık bir tanesine bir lira talep etmezler mi? Aldık. Fakat çıldırmamak için! Bu adamlar umumiyetle muhtekir [hor/hakir görüyor] demek! Bilhassa bu muameleye ihtikârla hükmetmek istiyorum ki burası hâlâ Mısır toprağıdır! Trablusgarplarında bize karşı bu kadar samimiysizlik tasavvur edemem.”

Süleyman Askerî, zor bir yolculuğun ardından hedefine ulaşmıştır. Akabinde İtalyanlara karşı girişilen Bingazi ve Derne mücadelelerinde aktif görev üstlenmiştir. Bu süre zarfında meydana gelen olaylara dair pek çok anekdota müellif, eserinde yer vermiştir. Mustafa Kemal ile konyak içme (s. 102-103); Osmanlıların elinde bulunan bombaların patlamaması (s. 105-106); mücadelenin Ramazan’a rastlaması ve oruç tutulup tutulmayacağı tartışmaları (s. 106); toptan seken bir kovan nedeniyle Enver Bey’in elinin ezilmesi (s. 108); savaşın gidişatına yönelik Mustafa Kemal Bey ve diğer subaylar arasındaki ihtilaf (s. 115-116) gibi hususlar, zikredilen anekdotlara örnek gösterilebilir.

Trablusgarp Harbi sırasında birçok subayımız şehit ve yaralı oldu. O dönemde 28 yaşında olan Askerî Bey, bu subaylarımızdan biriydi. İtalyanların yoğun topçu ateşi karşısında mevzisini korumayı amaçlayan Askerî Bey, Enver Bey’le ihtilafa düşmüştür. Bu sırada, topçu ateşine ilaveten İtalyanların tüfeklerinden çıkan kurşunlar da can yakmaya başlamıştır. Askerî Bey, topraktan seken bir kurşunla yaralanmış ve cephe gerisine gönderilmiştir. Müellif, eserinde Süleyman Askerî Bey’in hastane günlerine ve ameliyatına dair detaylı bilgiler vermiştir. (s. 133-146)

Osmanlılar, Trablusgarp’ın ardından Balkanlarda da mücadele vereceklerdi. Trablusgarp’ta bulunan pek çok subay, Balkan Savaşı’nın çıkması üzerine bölgeden ayrılmış ve büyük savaşın bulunduğu yere doğru yönelmiştir. Süleyman Askerî Bey, tedavisi sürdüğünden geç bir tarihte cepheye gidebilmiştir. 29 Ocak 1913 tarihinde görevlendirilmiş olan Askerî, savaşın önemli bir kısmını yakalayamamıştı. İstanbul’un muhafazası için yapılan savunma hatlarında ve özellikle de Şarköy’den yapılan taarruzda büyük yararlılıklar gösterecekti. Lâkin Osmanlılar, I. Balkan Savaşı sürecini Midye-Enez Hattı’na çekilmekle sonuçlandırdılar. Burada, müellif tarafından aktarılan önemli bir anekdot vardır ki, milliyetçilik ve ileride yaşanacak Arap İsyanı ile ilişkilendirilebilecektir. Bu, Suriye Fırkası’nın subay ve erleri arasında millî hisler doğrultusunda hareketlenmelerin yaşanmasından başka bir şey değildir (s. 153-154). Akabinde müellif, Trabzon Tümeni’nin “kurmay başkanı” olan Askerî Bey’in faaliyetlerini aktarmaktadır.

II. Balkan Savaşı’na giden süreç, bir hayli karışıktır. Sadrazam Mahmud Şevket Paşa’ya düzenlenen

suikast ve İTC arasında yaşanan çatırtılar, burada örnek olarak verilebilir. Müellif, bu husus üzerinde durmuş (s. 154-158) ve Edirne'nin geri alınması hakkında bilgiler vermiştir (s. 158-159). Balkanlarda kaybedilen büyük toprakların geri alınmaması ve Avrupalıların da ikiyezli siyasetlerinden ötürü, Balkanlarda yeni bir hükûmetin kurulması gündeme geldi. "Garbî Trakya Hükûmet-i Muvakkatesi" adıyla kurulacak olan hükûmetin başında Süleyman Askerî Bey bulunacaktı. Müellif, Askerî Bey'in hükûmet başkanı olarak gerçekleştirdiği faaliyetler, görev süresince yaşadığı sıkıntılar ve görevinin nihayetlenmesi hakkında detaylı bilgiler vermiştir (s. 165-187). İçerik, bu göreve ait birtakım görsellerin eklenmesiyle güçlendirilmiştir.

Eserin dördüncü bölümü (s. 191-240) "Teşkilat-ı Mahsusa" başlığını taşımaktadır. Mezkûr teşkilâtın tarihine kısaca temas edilmiş, Askerî Bey ve teşkilât hususu irdelenmiş ve hemen ardından, Askerî Bey'in teşkilât başkanlığına değinilmiştir. Bunlarla birlikte, yurt dışında gerçekleştirilen birtakım operasyonlardan da bahsedilmiştir. Bölüm, genel itibarıyla bu minvalde kaleme alınmıştır.

I. Cihan Harbi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu hazırlamıştır. Tarihimizin en büyük dönemeçlerinden biri olan savaş süreci, Askerî Bey'in hayatı özelinde de gayet önemlidir. Müellif, Askerî Bey'in, masabaşı yerine sahada görev alma isteğini, vermiş olduğu emirlerin tam anlamıyla uygulanmamasına bağlamaktadır (s. 243). Beraberindeki Osmancık Taburu ile yola çıkan Süleyman Askerî Bey, hayatının son demlerini geçireceği Irak Cephesi'ne geldi. Irak Cephesi'ni ve Süleyman Askerî Bey'in faaliyetlerini konu edinen son bölüm, oldukça hacimlidir (s. 241-321). Irak'taki stratejik durum; bölgedeki Osmanlı-İngiliz mücadelesi; Osmanlıların durumu; Süleyman Askerî Bey'den önce ve onun kumandasında yaşananlar, dönemin belgeleri kullanılmak suretiyle kaleme alınmıştır. Burada birtakım güzel anekdotlar da paylaşılmıştır. Türk askerine isim bulma arayışı içerisinde bulunulduğunu belirten müellif, "Osmancık" ve "Mehmetçik" adlandırmalarına dikkati çekmiştir (s. 251-252). İngilizlere karşı girişilen mücadeleden istediği neticeyi alamayan ve dizlerinden yaralanan Süleyman Askerî Bey, intihar edecek ve yıllar önce karşılaştığı falcıyı da haklı çıkaracaktı.

Netice itibarıyla; Süleyman Tekir tarafından kaleme alınan *Süleyman Askerî Bey*, Osmanlı'nın son döneminde önemli faaliyetler icra etmiş bir şahsiyetin anlaşılması hususunda, ciddi bir katkı sunmuştur. Eser, Osmanlı istihbarat tarihi ve Teşkilat-ı Mahsusa, İTC, I. Cihan Harbi ve Irak Cephesi'nin vaziyeti gibi konulara temas etmesi hasebiyle önemlidir. Böylesine girift meselelerin ele alınması hususunda gerekli hassasiyet ve araştırma safahatının sağlam bir şekilde yürütülmesi, bu eserde kendisini göstermiştir. Yerli ve yabancı arşiv belgeleri, dönemin basını, devrin bizâtihi tanıdığı olan şahsiyetlerin hatıratları başta olmak üzere, kapsamlı bir literatür çalışmasının yapılması, bu hususu doğrular niteliktedir. Araştırma safahatının ciddi olmasına karşın; eserin yazımında, akademik üslûp yerine, okuyucunun daha rahat anlayabileceği popüler bir üslûp kullanılmıştır. Bu sayede, eserin okur kitlesi geniş bir yelpazeye bürünmeye meyyal olmuştur. Bununla birlikte, eser içerisine eklenen görseller ve çeşitli vesikalardan aynen aktarılan pasajlar, esere renk katması açısından önemli bir husustur.